

לומר שנאמרה הלכה רק לגבי מציאות הדבר ללא חידוש דין, דהלא סימני טהרה נאמרו בהדיא והאי דינא דכל עוף הדורס טמא הוא רק מציאות הדברים שלא נמצא בעופות הטהורים כזה עוף, [שו"ר שכן מפורש עוד בתוס' לעיל ס"ר ע"א דכתבו שידעין מהלמ"מ"ס ז' מאות מיני חגבים טמאים, עיי"ש] ומבואר בהדיא ששייך הלמ"מ"ס כיוצ"ב ואם כן אפשר"ל שה"ה הכא ההלכה באה רק לומר שזהו מציאות הטעם של הגיד בירך.

ובאמת בדברי היד יהודה סימן צ"ח סק"ג מבואר שפירש את דברי רש"י כנ"ל דהלמ"מ"ס היא ששיעור טעם הגיד בירך הוא כבשר בלפת, והיינו שיעור המציאות גרידא ולא חידוש דין בזה. [וזה"ל: 'אלא כך היה הקבלה דטעם הגיד בירך מורגש בשיעור זה'].

ביאור ד' אופנים במש"כ רש"י 'אע"פ שאילו היה כרוב או קפלוט היה צריך פחות או יותר'

כתב רש"י שכן גמרינן לשער בבשר בלפת אע"פ שאילו היה כרוב או קפלוט היה צריך פחות או יותר והיינו בפשטות שכרוב הוא חלש מבשר בלפת ובצל הוא חזק ממנו ועל כן כרוב היה צריך פחות ובצל היה צריך יותר ואפשר לפרש את כוונת רש"י בזה בד' אופנים: א. לפי הפירוש הראשון לעיל ס"ל לרש"י ששיעור בשר בלפת איננו מקביל במציאות לשיעור גיד בירך, ונאמרה הלמ"מ"ס לשער בשיעור בשר בלפת למרות שאין זה מקביל במציאות לטעם הגיד בירך, ולפי זה יתפרשו דברי רש"י 'אע"פ שאילו היה וכו' שאע"ג שהגיד באמת מקביל בטעמו לכרוב או לקפלוט ולא לבשר בלפת מ"מ גמירי דבהכי משערין ואין צריך פחות או יותר בהתאם לחזק הטעם האמיתי של הגיד בירך, אך באמת קשה לפרש שלזה נתכוון רש"י, שאם כן היה לרש"י לומר בהדיא אע"פ שטעם הגיד הוא ככרוב או כקפלוט וכו', ומאי קאמר אע"פ שאילו היה כרוב או קפלוט, ומשמע שלא איירי על טעם הגיד בפועל, וכן ק"ק בפשט מה מקום ההסתפקות בזה מהו טעם הגיד האם הוא ככרוב או כקפלוט, דדוחק לומר שלא ברירא לן מהו טעם הגיד באמת. הן אמנם בחת"ס כתב שאפשר שלא ידעו חכמים מהו טעם הגיד באמת מפני שדבר איסור הוא, ואם כן א"ש שלא ברירא ליה לרש"י אם הוא ככרוב או כקפלוט, אך בחת"ס דחה לבסוף שכן אפשר לידע מה טעם הגיד על ידי ירך של היתר, עיי"ש בדבריו, ברם אם נימא שגיד וירך טעמם שווה ועל כן אי אפשר לעמוד על מציאות טעם הגיד בירך, אתי שפיר שלא ברירא לן מהו שיעור טעם הגיד באמת ועלה כתב רש"י דאפשר שהוא ככרוב או כקפלוט.

ב. עוד אפשר לפרש לפי הדרך הראשונה הנ"ל בביאור ההלמ"מ"ס, שסבירא ליה לרש"י ששיעור בשר בלפת האמור במשנה לא נאמר דווקא על גיד בירך, אלא נאמר על כל האיסורים כולם [ואתי שפיר היטב אם נמצא לומר ששיעור בשר בלפת הוא בשישים ככל שאר האיסורים], ובפליתי (הו"ד לקמן) נקט כן להדיא בדברי רש"י ששיעור בשר בלפת נאמר על כל האיסורים כולם ולא דווקא על גיד בירך (ואף הכריח כן ממ"ד אין בגידין בנ"ט שלדבריו לא יתכן שנאמרה הלמ"מ"ס על גיד אלא ודאי קאי הלכתא על כל האיסורים) ויבואר בע"ה לקמן. ולפ"ז תתפרש כוונת רש"י שהך שיעור נאמר לא דווקא על גיד בירך אלא אף אם היה האיסור שנתערב כרוב או קפלוט שחזק טעמם שונה, מ"מ נאמרה הלכה לשער תמיד בשיעור בשר בלפת.

ג. עוד אפשר לפרש שכוונת רש"י היא ששיעור בשר בלפת נאמר דווקא על גיד ולא על שאר האיסורים, אך בגיד עצמו אין חילוק בין מקום שנתערב בירך לבין כשנתערב בהיתרים אחרים, ואע"פ שאין כל ההיתרים שווים בקבלת טעמם לומר שתמיד השיעור הוא בבשר בלפת, שהלא אם היה ההיתר כרוב שטעמו קלוש סגי ליה לקבל טעם אף בשיעור מועט יותר של גיד, וכן להפך אם היה ההיתר קפלוט היה צריך יותר טעם, מ"מ משערים

הכל בשיעור בשר בלפת ולא מתחשבים במציאות הטעם בפועל. ולביאור זה אתי שפיר דברי רש"י אף אם שיעור בשר בלפת הוא לא בשישים, דלא איירי הך שיעור על כל האיסורים כולם שהם בשישים, אלא איירי דווקא על גיד לחודיה, ומ"מ נאמר על כל דבר שנתערב בו ולא דווקא על ירך.¹¹

ד. עוד היה מקום לומר שאין כלל חידוש דין נוסף במש"כ רש"י ואע"פ שאילו היה וכו', ולעולם אפשר שדווקא לגבי גיד שנתערב בירך משערים בבשר בלפת, אך כשנתערב בהיתרים אחרים באמת צריך שיעור אחר לפי חזק הטעם בדבר שנתערב בו, וכן לגבי שאר איסורים אין שיעור כולם כבשר בלפת, וכוונת דברי רש"י באומרו ואע"פ שאילו היה וכו' הינה רק להדגיש את השיעור שנאמר במשנה שהוא דווקא בבשר בלפת ולא בשאר ירקות, שלפת דווקא הוא שיעור טעם מיוחד שנאמר לשער בו, ואינו כשאר ירקות כגון כרוב או קפלוט שחזק טעמם שונה מלפת, ובענין לשער דווקא בשיעור זה של בשר בלפת. [ולפ"ז אין כלל חידוש בהלממ"ס מלבד שיעור הטעם במציאות של גיד בירך, וא"ש דבריו גם אם שיעור בשר בלפת איננו בשישים]. אמנם נראה דחוק לפרש כן את כוונת רש"י, דמהיכי תיסק אדעתין שלפת הוא לאו דווקא לפת אלא אף כרוב או קפלוט ומדוע הוצרך רש"י לדברים הללו. [עיין בהערה¹²]

מבאר מדוע הוצרך רש"י לומר דאיכא הלממ"ס

הנה לפי כל הפירושים בכוונת דברי רש"י (מלבד האופן האחרון בדבריו הנכתב לעיל באות ד') מבואר שישנה הלכה למשה מסיני לא לשער בשיעור הטעם האמיתי אלא נקבע שיעור של בשר בלפת אף כאשר מציאות נתינת הטעם איננה כן, [לדרך הראשונה בדבריו בשר בלפת איננו שיעור הטעם האמיתי של הגיד בירך ונאמרה הלכה לא להתחשב בטעם האמיתי של הגיד בירך, ולדרך השנייה בדבריו אפשר שלגבי גיד בירך דווקא הוי שיעור בחינת מציאות הטעם, אך מ"מ לגבי שאר האיסורים נמי משערים בשיעור זה אע"פ שאין זה

¹¹ ביד יהודה צ"ח סק"ג מבואר כפירוש זה בדעת הר"ן (ולשון הר"ן כלשון רש"י במתניתין), דאע"פ שאילו היה וכו' הכוונה למקום שנתערב הגיד בכרוב או קפלוט דשיעורו נמי כבשר בלפת, וז"ל שם: 'לא על האיסור קאי דהאיסור היה כרוב או קפלוט אלא על ההיתר קאי וכו' עיי"ש.

¹² דברים העולים בד' הנדונים שהוזכרו לעיל לדעת רש"י על פי כל הביאורים בדבריו

לדרך הראשונה בביאור ההלממ"ס שאע"פ שאין טעם הגיד בירך מקביל לטעם הבשר בלפת מ"מ משערים בהאי שיעור, נמצא שעל כרחק אין שיעור בשר בלפת שיעור בחינת מציאות של הטעם האסור, ולפי הביאור הנזכר באות ב' נמצא שאין הכרח לנדון האם בשר בלפת הוא שיעור המציאות של טעם הגיד בירך, וכן לפי הביאור השלישי אין הכרח לנדון זה, ובענין הנדון מהו שיעור בשר בלפת, לפי הביאור באות ב' יהיה הכרח לפרש שהוא שיעור שישים, ולפי שאר הביאורים אין הכרח לכך, ובענין הנדון האם הוי מין במינו או לא, להך ביאורים אין הכרח לכך, ולפי הביאור לקמן יהיה הכרח שהוי מין במינו משום שטעם הגיד וטעם הירך שווים הם, ובענין הנדון האם נאמר האי שיעור על כל האיסורים כולם, לביאור הראשון אין הכרח בזה, ולביאור השני נאמר האי שיעור על כל האיסורים כולם [והוא שישים כנ"ל] ולביאור השלישי אין זה נאמר על כל האיסורים, אך נאמר על גיד שנתערב בכל ההיתרים ולא דווקא על גיד בירך.

שיעור הטעם האמיתי, וזה נתחדש בהלממ"ס, ולדרך השלישית לא נאמר האי שיעור על כל האיסורים אך נאמר האי שיעור לא דווקא לגבי גיד בירך אלא אף כשנתערב בשאר היתרים ואע"פ שאין זה שיעור הטעם המציאותי מ"מ משערים בבשר בלפת].

ובבואינו לבאר את גדר החידוש שנתחדש בהלממ"ס, יש לבאר תחילה מדוע ראה רש"י לפרש שיטת הלממ"ס לקבוע שיעור קבוע ולא להתחשב בטעם האיסור במציאות שהוא פחות או יותר מן השיעור הנזכר, ומדברי המשנה אין כלל הכרח שיטת הלכה מחודשת בהאי שיעור של בשר בלפת, שבפשוט אפשר לפרש שיעור בשר בלפת נאמר דווקא על גיד שנתערב בירך ותו לא, ונאמר שהאי שיעור הוא שיעור בחינת מציאות הטעם של הגיד בירך, ואין כלל מקום שנאמר בו שיעור זה כשאין בזה הקבלה למציאות הטעם האסור, ובאמת כך משמע מדברי המאירי על המשנה, ששיעור בשר בלפת הוא רק בחינת מציאות הטעם ואין כאן כלל הלכה מחודשת לשער בזה אף על פי שהיה צריך פחות או יותר.

מבאר דס"ל לרש"י דלא מהני פסיקת הטעם בפחות מן השיעור ומקשה כיצד מהני שיעורא בלא טעמא

ובכדי לבאר את דברי רש"י יש להקדים תחילה את דברי הגמרא לקמן (צ"ד ע"א) אמר רבא אמור רבנן בטעמא ואמור רבנן בקפילא ואמור רבנן שישים וכו', ומבואר ששיעור נותן טעם בכל מקום הוא או על ידי טעימת האיסור דבר היתר כגון תרומה טעים לה כהן, ודבר איסור שאסור לישראל טעים ליה קפילא ארמאה, או בשיעור שישים, ובפשוט שיעור שישים הוא שיעור המציאות של נתינת הטעם והוא אופן המקביל לטעימה בפועל, אמנם ברש"י לקמן דף צ"ח ע"א כתב גבי מילתא דבר קפרא 'כל איסורים שבתורה בשישים', שבכדי להתיר תערוכת איסור בעינן גם טעימה בפועל וגם שיעור שישים, שאם טעמינן ליה וליכא טעם בפחות משישים לא מהני, וכן אם יש שיעור שישים ואכתי יש טעם של איסור לא מהני עד דאיכא תרוייהו, עיין בהערה¹¹ וגוף דברי רש"י מדוע בעינן תרוייהו, וטעם פלוגתא שאר הראשונים על דבריו יבואר אי"ה לקמן, ולפי זה אפשר לבאר [כ"כ בספר האיר יוסף סימן א'] שעל כן לא ניחא ליה לרש"י לפרש ששיעור בשר בלפת

¹¹ הנה דברי רש"י לקמן סותרים למה שכתב במשנה בב' דברים. א. התם פירש דבעינן טעמא ושיעורא והכא קתני כיצד משערים אותה כבשר בלפת ומשמע רק שיעורא בלא שצריך להטעימו לקפילא מתחילה [ואי נימא שבשר בלפת הוא שיעור הטעם תקשי שנאמר כאן רק טעמא ולא שיעורא]. ב. הכא כתב רש"י שנקבע שיעור אחד ואע"פ שהטעם האמיתי הוא פחות או יותר מזה השיעור, והיינו שלא מתחשבים במציאות הטעם אלא נקבע שיעור אחד, ומאידך לקמן כתב רש"י שטעמא אפילו באלף לא בטיל ועל כן לא מהני שיעורא בלא טעמא. ואולי היה מקום לבאר את דברי רש"י שאכן בכל מקום בעינן שיעורא וטעמא, ודווקא לגבי גיד בירך נתחדשה הלכה מיוחדת שסגי בשיעור גרידא, ויהא זה הביאור מדוע הוצרך רש"י לומר שיש כאן הלממ"ס, אך דחוק טובא לפרש כן, דמדוע שישתנה גיד בירך משאר כל האיסורים שצריכים טעם ושיעור, (ואף שגיד שונה מכל האיסורים בחזק טעמו וכמ"ש התוס', מ"מ אין בזה סברא להלום מדוע לא יצטרך טעם ושיעור ככל האיסורים), ועוד יקשה דמשמע שההלממ"ס נאמרה דווקא לגבי גיד בירך אך לגבי גיד בגידים משמע שאין את ההלכה הנ"ל כדמוכח מדברי רש"י בהמשך המשנה, ותמוה להעמיד שנאמרה ההלכה דווקא לגבי גיד בירך דווקא ואפילו לא לגבי גיד בשאר דברים.

הוא שיעור הטעם במציאות של הגיד בירך, דלא סגי לן בטעם בפועל עד דאיכא נמי שיעור קבוע וכדאמרין לקמן לשער בשישים אף בדליכא טעמא, ועל כן פירש שעל כרחק בשר בלפת הוא לא שיעור הטעם של המציאות בפועל של הגיד בירך, אלא הוא שיעור קבוע שנאמר לשער בו, ומקור שיעור זה הוא מהלממ"ס שאף על פי שפוסק הטעם בפחות צריך שיהיה האי שיעורא ולא מהני טעם בלא שיעור¹¹.

אך אכתי קשה דבשלמא אתי שפיר מש"כ רש"י דאע"פ שמסתלק הטעם בפחות משיעור בשר בלפת, מ"מ בעינן כבשר בלפת, דנקטינן לחומרא לשער בשיעור אחד אף כאשר פוסק הטעם בפחות, אך ברש"י מפורש גם לאידך גיסא שכאשר היה צריך יותר מחמת חוזק טעמו כגון בצל אפ"ה משערים בבשר בלפת, דקתני אע"פ שאילו היה כרוב או קפלוט היה צריך פחות או יותר, והיינו שבא זה השיעור גם לפחות מן הטעם של האיסור בפועל, וקשה מדוע שיהיה לפחות מן מציאות הטעם בפועל, והלא מבואר ברש"י לקמן שבעינן גם שלא תהא נתינת טעם ולא סגי בשיעור גרידא¹².

מבאר אופן חדש בדברי רש"י שנאמרה הלכה על מין במינו דבעינן רק שיעורא ולא טעמא

ויש ליישב דאם נמצא לומר שגיד בירך הוי מין במינו מחמת ששים הם בטעמם, (באחרונים האריכו טובא בהאי עניינא והרחיבו בדיוקים מלשונות רש"י בזה ויבואר בע"ה לקמן), אפשר ליישב שאכן מהני שיעור בשר בלפת אף כאשר יתכן שיש טעם ביותר מזה השיעור, דדווקא כאשר הוי מין בשאינו מינו דמצינן למידע על ידי קפילא כתב רש"י דלא מהני בפחות מהשיעור, אך במין במינו אין אפשרות לדעת על ידי טעימה האם יש כאן טעם של איסור בהיתר, ובכה"ג נאמר

¹¹ יש להקשות על הביאור הנ"ל ממה שכתבו האחרונים (עיין יד יהודה צ"ח ג') שכל דברי רש"י לקמן אמורים דווקא לדעת בר קפרא, אך לרבי יוחנן מהני כשאין טעם בפחות משישים, ואם כן ליכא למימר שפירש במשנה דאיכא הלממ"ס שבעינן שישים גם כשאין טעם כשהאי דינא מתלי תלי בפלוגתא אמוראי.

¹² בהאיר יוסף (שם, סימן א') כתב ליישב שאכן עיקר ההלכה לממ"ס היא דנאמר שיעור בין לקולא ובין לחומרא, ומה שכתב שם רש"י לקמן שלא סגי בשישים ובעינן נמי שיפסוק הטעם, הלא מפורש שם בדבריו שהוא רק דין דרבנן, ואדרבה כאן הוא המקור לדבריו מדוע מדאורייתא לא מתחשבינן בטעם כשהוי יותר מן השיעור, דנתחדש בהאי הלכה ליתן שיעור קבוע בזה בין לקולא ובין לחומרא.

אך קשה לי על דבריו שאף אם יהא זה הפירוש בדברי רש"י לא יעלו ארוכה הדברים לשיטת הר"ן שהר"ן כתב במשנה כרש"י דאיכא הלממ"ס אע"פ שאילו היה וכו' (כלשון רש"י ממש) ולגבי היכא דיהיב טעמא טפי משישים כתב הר"ן בהדיא שאסור מדאורייתא, [ועוד יש להקשות לפירוש בדעת רש"י מדוע סתם רש"י דסגי בבשר בלפת אפילו היכא שהיה צריך פחות או יותר, והלא מדרבנן טעמא לא בטיל והיה לרש"י להזכיר כן]. ועל כן נ"ל שאין זה המקור לדעת רש"י מדוע מדאורייתא לא אכפת לן שיש טעם ביותר מן השיעור שישים, (והא מילתא אכתי צ"ב לכשעצמה ואכ"מ), ולא ילפינן הא מילתא מן הללמ"ס הנ"ל, ומה שכתב רש"י דשיעור בשר בלפת הוא בין לחומרא ובין לקולא היינו מחמת שהוי כאן מין במינו ובהא אזלינן רק בתר שיעורא דליכא למיקם אטעמא, וכמ"ש בפנים.

לסמוך על שיעור גרידא, וזהו שכתב רש"י דנאמרה הלכה לממ"ס לשער בבשר בלפת אף כאשר מחמת חוזק הטעם היה צריך פחות או יותר, דבמין במינו נאמר תמיד לסמוך על השיעור למרות שלא ידעין את שיעור הטעם בפועל. ועיין בפלתי סימן צ"ח סק"ד ד"ה איכרא שמדבריו יש ללמוד ליישב כנ"ל את דברי רש"י במשנה.

אך הדבר צריך התבוננות שלפי המתבאר נמצא דבר חידוש בעניין שיעור שישים במין במינו, שלהנ"ל השיעור בזה איננו מחמת אומדנא שמסתמא בזה השיעור ליכא באמת נתינת טעם, אלא מקור הדבר הוא הלכה למשה מסיני, ואף כאשר ידעין שמסתלק הטעם בפחות [או להפך כשיש טעם ביותר מזה השיעור] מ"מ משערים תמיד בבשר בלפת,^נ ונמצא שיש חילוק מהותי בין מין במינו לשא"מ ודלא כפשטות הדבר בזה, שבפשיטות היה נראה שגם במין במינו בעינן שיעורא וטעמא כדרך שכתב רש"י לגבי מין בשאינו מינו, אלא משום דאי אפשר לידע האם נסתלק הטעם של האיסור סמכין על שיעור שישים דמשערין שבהכי כבר ליכא טעמא, [וכך באמת פרשו האחרונים בדברי רש"י לקמן, עיין בהאיר יוסף ובמנחת כהן] אך אם כך פני הדברים אין מקום להלממ"ס בזה, שאין כאן הלכה אלא שיעור מציאותי גרידא, ולפי הביאור הנ"ל ברש"י אין זה כך, אל מכח ההלכה פסקין לשער בבשר בלפת אע"פ שהיה צריך פחות או יותר, ולא משום שזה שיעור הטעם המציאותי, ונמצא ששיעור במין במינו לא נקבע בהתאם למציאות הראויה לחוש לה שנשאר טעם באיסור, אלא הוא הלכה מחודשת שהיכא שאי אפשר לידע מה הטעם לא צריך להשגיח בו כלל אלא נקבע שיעור אחד בזה בין לקולא ובין לחומרא, ויש שינוי מהותי בין מין במינו לשא"מ, דבא"מ שאפשר לידע מה הטעם בעינן גם טעם וגם שיעור, וכשליכא למיקם אין משגיחים כלל בטעם. וצ"ע האם אפשר לפרש כן.

ועל כל פנים אם כנים הדברים נמצא שביאור דברי רש"י הוא שישנה הלכה על כל מין במינו שליכא למיקם אטעמא, דמשערים בבשר בלפת והוא שיעור שישים ככל האיסורים, ואין מתחשבים כלל בשיעור הטעם המציאותי אלא נאמרה הלכה לשער תמיד בשיעור אחד בין לקולא ובין לחומרא, וזו כוונת רש"י באומרו אע"פ שאילו היה כרוב או קפלוט היה צריך פחות או יותר, שבכל דבר איסור בדליכא למיקם אטעמא יש שיעור אחד כבשר בלפת.

אך יקשה עלה קושיית האחרונים שלרבי יהודה מין במינו לא בטיל, ואם כן כיצד שייך לומר שישנה הלכה למשה מסיני על כל מין במינו לשער בשיעור בשר בלפת, ועל כרחך אין לפרש דגיד בירך הוי מין במינו ונאמרה עלה הלכה לממ"ס שיתבטל בשיעור בשר בלפת. וצ"ע. עיין בפלתי שכתב מתחילה מכח קושיא זו שגיד בירך ל"ה מב"מ, אמנם בסוף דבריו כתב להוכיח מדברי רש"י בדף צ"ח שכן הוי מין במינו, וביאר את דברי רש"י שנאמרה ההלכה על כל האיסורים כולם בין במינו בין בשא"מ, ויבארו דבריו לקמן.

^נ דפשוט שאין לומר דילפינן מהלממ"ס רק שאפשר לסמוך על שיעור בזה ולא צריך לחוש שיש טעם יותר מזה השיעור, דבהדיא כתב רש"י 'אע"פ שהיה צריך פחות או יותר', ולא שסומכים שבאמת אין טעם ביותר מזה השיעור.

קושיות האחרונים על דברי רש"י

באחרונים (עיין רעק"א, חת"ס ופליתי (סימן צ"ח סק"ד) וביד יהודה הנ"ל) הקשו על דברי רש"י ששיעור בשר בלפת הוא הלכה למשה מסיני מכמה דוכתי, א. בגמרא בזבחים (ע"ט) קתני איסור שנתערב בהיתר מין במינו, דבר תורה בטל ברוב, דמין במינו בטל ברובא, ודין נותן טעם הוא רק מדרבנן, ולגבי תערובת איסור של מין באינו מינו נחלקו הראשונים לקמן (צ"ח:). האם גם כן מדאורייתא בטל ברוב, ודעת רש"י בזה היא (עכ"פ לרבא וריו"ח) שמדאורייתא בטל ברוב ואיסור טעם כעיקר הוא רק מדרבנן, ומעתה תמוה כיצד שייך הלכה לממ"ס במה משערים נותן טעם בעוד שגוף איסור נותן טעם בכל גווני אינו מן התורה, ואיך יהיה הלכה בדברי סופרים, [ועוד כתבו להקשות דאי גיד בירך מקרי מין במינו ועלה נאמרה הלממ"ס, תקשי דעת רבי יהודה דמין במינו לא בטיל כיצד יפרש את ההלכה]. ב. מבואר בגמרא לקמן דמתניתין ס"ל יש בגידין בנותן טעם, אך איכא מאן דאמר אין בגידין בנותן טעם (וקייל כוותיה), ולדבריו ירך שנתבשלה בגיה"נ אינה נאסרת כלל דאין טעם האיסור נפלט בירך, ואם נאמרה הלכה למשה מסיני לשער גיד בירך בנותן טעם כיצד שייך פלוגתא האם יש בגידים בנו"ט. ג. הקשה הגרעק"א מדוע משערים בבשר בלפת ולא קתני דמשערים בגיד בלפת כיון דגיד וירך טעמם שווה. וצ"ב כוונתו האי קושיא, ועיין בהערה^ד. ד. בחזו"א סימן כ"ז סק"ב הקשה בתוך דבריו וז"ל: 'ודברי רש"י ז"ל שהוא הלכה למשה מסיני צריך עיון דהא אמר בגמרא (לקמן צ"ח ע"ב) לחומרא קאמרינן וכמו שכתבו התוס' שם'. עכ"ל. [וצל"ב עומק כוונתו במה שציין לדברי התוס' הנ"ל, דלכאורה מקום הקושיא הוא מגוף הילפוטא מזרוע בשלה שכל האיסורים בשישים, ועלה קשה שאם בשר בלפת הוא שישים וילפינן לה מהלממ"ס למאי איצטריך גם הלכה וגם ילפוטא מזרוע בשלה, ולכאורה נתכוון החזו"א לקו' אחריתי שלפי המבואר בתוס' שם במציאות הטעם פוסק בפחות משישים ואם כן לא נאמרה הלכה לפחות מן שיעור מציאות הטעם, ומאי כתב רש"י אע"פ שאילו היה פחות או יותר. ויל"ע היטב מהי כוונת דבריו, ועכ"פ בודאי צריך ביאור למאי איצטריך גם ילפוטא מזרוע בשלה וגם הלממ"ס].

^ד צריך ביאור טובא מה נתכוון הגרעק"א להקשות בדבריו הללו, דמאי קו' היא זו מדוע נאמר בבשר בלפת ולא בגיד בלפת, דמה עניין לומר בגיד טפי מאשר בבשר, ואדרבה עדיף לומר כבשר בלפת דבזה יוכל ישראל לטעום בעצמו ומשא"כ אם היה שונה כגיד בלפת היה צריך ישראל להטעים גיד לנכרי דלו עצמו אסור לטעום את טעם הגיד. שו"ר בהאיר יוסף סימן ב' שהקשה כן מהי כוונת הגרעק"א בקו' הלז, והוסיף להקשות דעל כרחק אין לומר שישער בגיד בלפת ולא בבשר בלפת, שאף אם טעם הגיד שווה לטעם בשר, מ"מ הלא גיד נותן טעם בפחות מכל האיסורים, וכמש"כ התוס' לקמן שעל כן הקלו בו לריו"ח לשער בשיעור פחות מבצל וקפלוט כבכל האיסורים, ואם כן על כרחק אין שווה גיד בלפת לבשר בלפת דבשר נותן טעם יותר מאשר גיד, ותמוה גוף דברי הגרעק"א מה הקשה דנימא כגיד בלפת והלא הוא שיעור אחר לגמרי אף אם אין מורגש טעם הגיד בבשר, דעכ"פ בודאי שונים נינהו בחזק פליטת טעמם. [ועיי"ש עוד שהאריך בזה, וסיים לבסוף דאפשר שלא יצאו הדברים מפי הגרעק"א אלא תלמיד טועה כתב זאת].

ובפליתי (סימן צ"ח סק"ד) כתב ליישב את דברי רש"י מן הקושיות הנ"ל דהלכתא דבשר בלפת לא נאמרה דווקא על גיד בירך, כדמוכח ממ"ד דאין בגידין בנותן טעם, אלא הוא שיעור בכל האיסורים שיש בהם דין נותן טעם מן התורה כגון בקדשים, דבקדשים אשכחנן שיעור נותן טעם מן התורה לכו"ע, ורבנן דאסרו נותן טעם בשאר דוכתי למדו את שיעור האיסור מהך הלכתא דנותן טעם הוא כבשר בלפת, וכתב הפליתי שהך שיעור בשר בלפת הוא בשישים וכמש"כ התוס' לקמן, [וכן מבואר בהדיא בדברי רש"י לעיל דף פ"ט: דקאי על דברי הגמרא דשיעור גיד בירך הוא כבשר בלפת, וכתב רש"י ששיעור רבנן כל נותן טעם סתם שהוא בשישים, וע"ע בזה לקמן] ונמצא שהמקור לכל האיסורים בשישים הוא מהך הלכתא דבשר בלפת. וכתב עוד הפליתי דריו"ח דאמר (צ"ז ע"ב) כל האיסורים משערים אותן כאילו הן בצל וקפלוט, והך שיעור הוא טפי משישים כמו שהוכיחו התוס' שם, לא פליג על הך הלכתא אלא ס"ל שרבנן החמירו טפי מן ההלממ"ס.⁸⁰

נמצא מבואר מדברי הפליתי ששיעור בשר בלפת איננו שיעור מחודש על גיד בירך, ואין כוונת רש"י לחדש כאן הלממ"ס שלא נזכרה במפורש בדברי הגמרא, אלא כוונתו לדין הנודע כלפי כל מקום שנאסר בנותן טעם ששיעור האיסור בזה הוא בשישים, ועלה קאמר רש"י שמקור הדבר הוא דברי המשנה הכא, שנאמר שיעור כללי לכל האיסורים כבשר בלפת, ועלה כתב רש"י שמשערים תמיד בשישים ואע"פ שאילו היה וכו', דבכל מקום שיעור נותן טעם בחד שיעורא, והך דינא הוא מהלכה למשה מסיני. ומעתה הביאור בהך הלכה יהא כביאור דברי הגמרא לקמן שמשערים את כל האיסורים בשישים. ובאמת כך משמע בהדיא מדברי רש"י בריש פירקין דכתב על הך דינא דגיד בירך שכל מקום דתנן נותן טעם סתם שיעור רבנן שהוא בשישים, ומשמע שהך בשר בלפת הוא המקור הכללי לדין שיעור שישים.

⁸⁰ מבואר בדברי הפליתי הנ"ל ג' מילי. א. שיעור בשר בלפת הוא בשישים כדמוכח מהראשונים. ב. הלכתא דבשר בלפת לא נאמרה על גיד בירך אלא על כל האיסורים. ג. ריו"ח ס"ל כהך הלכתא, ופליג לשער ביותר משום חומרא דרבנן, והנה תמוה מאד מש"כ בדעת ריו"ח שאע"פ דאיכא הלממ"ס לשער בשישים החמירו רבנן לשער כשיעור הטעם האמיתי, ותימה דאי עלה גופא נאמרה הלכה שאין הטעם אוסר לפי טעמו האמיתי אלא לפי שיעור מסויים שנקבע בו, מה מקום ישנו להחמיר טפי לשער בהרגשת הטעם ממש. ובאמת בגרעק"א הציע לפרש כדרכו של הפליתי שהלכתא דבשר בלפת לא נאמרה דווקא על גיד בירך אלא על בשר בחלב דטעכ"ע אוסר בו מדאורייתא, והקשה עלה מדברי ריו"ח דלדבריו ליכא הלממ"ס, דאי איכא הלכה לשער כבשר בלפת נמצא שהשיעור הוא פחות מבצל וקפלוט, ולא נקט ליישב כדברי הפליתי דס"ל שאע"ג שיש הלממ"ס החמירו רבנן לשער ביותר משיעור ההלכה.

תמה בביאור דברי רש"י לפי דרכו של הפליתי

והנה יש להקשות טובא על דברי רש"י לפי דרכו של הפליתי דהך שיעור בשר בלפת הוא דין שיעור שישים של נתינת טעם האמור בכל מקום, א. בתפארת יעקב הקשה דאי בשר בלפת הוא שיעור שישים צ"ב לשון המשנה שמשערים בבשר בלפת ולא קתני בהדיא שמשערים בשישים, ואין לומר שכך נאמרה צורת ההלכה, דהא גופה קשיא מדוע נאמרה ההלכה בשיעור שאינו קצוב ולא קתני שיעור ברור של שישים. ב. עוד קשה מדוע נאמר דווקא בהך מתניתין כיצד משערים וכו', והלא בכל מקום קתני סתמא שמשערים בנוטן טעם, ועלה קאמר בגמרא דהיכא שאפשר לטעום משערים על ידי טעימה כגון בקפילא והיכא דאי אפשר משערים בשישים, ומדוע הכא נזכר בהדיא שמשערים בשישים, אמנם לדברי האחרונים שאין אפשרות לעולם לידע את טעם הגיד בירך א"ש, שהוזכר הך שיעור דווקא הכא כיוון שאין אפשרות אחרת לידע את טעם הגיד. ג. קשה טובא מש"כ הפליתי שאף ריו"ח דאמר לקמן שמשערים טפי משישים, על כרחך לא פליג על ההלכה, אלא דסבירא ליה שהחמירו רבנן לשער טפי מן שיעור ההלכה, והדבר תמוה מאד מה שיך שתאמר חומרא דרבנן לשער טפי מן השיעור הנאמר בהדיא בהלממ"ס. ד. אכתי קשה מהו הפירוש בסוף דברי רש"י לפי הדרך הנ"ל 'ואע"פ שאילו היה כרוב או קפלוט היה צריך פחות או יותר', דמשמע שאע"ג שבמציאות יש נתינת טעם אחרת בכל מאכל ומאכל בכל זאת נאמרה הלכה לשער בכל מקום בשיעור אחד, ותמוה דהדברים סותרים לדברי רש"י לקמן צ"ח ע"א דכתב רש"י בהדיא 'היכא דבדקניה ויהיב טעמא לעולם טעמא לא בטיל', ומבואר בהדיא שאין הלכה לשער בשישים היכן שיש נתינת טעם יותר מכך, והיכי קאמר הכא אע"פ שהיה צריך פחות או יותר משערים בהך שיעורא, ובאמת בפליתי שם הזכיר מדברי רש"י הללו, וכתב שמוכח מהכא שגיד וירך טעמם שווה והוה כמין במינו, שבו משערים תמיד בשישים כמבואר שם ברש"י, אך אכתי קשה דאף שמעלה ארוכה לדין הנזכר במשנה שמשערים בבשר בלפת ולא קתני שיש לטעמו מתחילה בפועל על ידי קפילא משום הטעם הנ"ל דהוי מין במינו דליכא למיקם אטעמא, מ"מ דברי רש"י עצמם תמוהים, דבהדיא פירש בדבריו שחידוש ההלכה הוא שמשערים תמיד בשיעור אחד ואע"פ שאילו היה וכו', והיינו שהשיעור מפקיע מידי הצורך לידע כל דבר ודבר לפי חוזק טעמו וזה בהדיא מהיפוך מש"כ לקמן ששיעור שישים אינו בא להקפיע מידי הטעם בפועל. ה. בהמשך המשנה תנן לגבי גיד בין הגידים ששיעורו בנוטן טעם, ושם לא הוזכר שמשערים על ידי בשר בלפת, וצ"ב דאף שם ליכא למיקם אטעמא ומדוע לא קתני כברישא שמשערים בשיעור שישים בבשר בלפת. ו. כתב רש"י גבי גיד בין הגידים 'ולקמן מפרש דמין במינו שאין אדם יכול להבחין שיעורו בשישים', והקשה בתפארת יעקב דבהדיא משמע שדווקא בסיפא הוא שיעור שישים והשיעור הנזכר קודם לכן גבי גיד בירך אינו שיעור שישים. ולפי מה שכתב הפליתי לפרש דאף ברישא הוי מין בשאינו מינו קשה טפי, דרק בסיפא הזכיר רש"י דמין במינו דליכא למיקם אטעמא וכו', ומשמע דעד כאן לא איירינן בהאי גוונא. ז. אכתי לא מתרצא קר' החזו"א מדוע איצטריך גם ילפותא מזרוע בשלה וגם ילפותא מהלממ"ס [ועיין שם עוד מה שכתב החזו"א שלמ"ד דמשערים במאה סבירא ליה ששיעור בשר בלפת נאמר דווקא על גיד והקלו בו משום פחיתות חוזק טעמו]. וצע"ג.

הרחבת דברים האם לדעת רש"י בשר בלפת הוא בשישים

הנה בראשונים נחלקו בהדיא בשיעור בשר בלפת האם הוא שיעור שישים או שיעור אחר, עיין תוס' צ"ז ע"ב ובמאירי במתניתין וע"ע בפיה"מ לרמב"ם ונחלקו התו"ח והיד יהודה בדבריו האם לדידיה בשר בלפת הוא טפי משישים או פחות משישים, ובדעת רש"י נחלקו האחרונים בעניין זה, ולצורך ביאור הפלוגתא יש להקדים את כל דברי רש"י שעל פיהם יש לדון מהו שיעור בשר בלפת. א. בריש פירקין פ"ט ע"ב כתב רש"י גבי שיעור בשר בלפת שנאמר במשנה, ששיעור חכמים בשישים כל נותן טעם סתם, ומשמע מדבריו שבשר בלפת היינו בשישים, וכן כתבו להוכיח בדבריו המהר"ם שיף והפליתי וכן הוא במלא הרועים. ב. רש"י במתניתין כתב גמירי דבהכי משערין ואע"פ שאילו היה כרוב או קפלוט היה צריך פחות או יותר, וכתב הפליתי שכוונת רש"י לבצל וקפלוט של איסור והיינו שנאמר האי שיעור על כל האיסורים כולם, ולפ"ז גם כן מוכח שלרש"י בשר בלפת הוא בשישים [ועיין ביד יהודה שהביא הך צד לפרש שבצל וקפלוט היינו של איסור ואם כן איירי על כל האיסורים, אך כתב לדחות שהכוונה על בצל וקפלוט של היתר שנתערב הגיד בהם, ולפ"ז אין הוכחה שהאי שיעור הוא בשישים]. ג. רש"י בהמשך המשנה גבי גיד שנתערב בגידים כתב ולקמן מפרש דנותן טעם במין במינו שאין אדם יכול להבחינו שיעורו בשישים, וכתב התפארת יעקב שמוכרח מדבריו שדווקא גבי סיפא דמתניתין הוי שיעור שישים אך ברישא דתנן בשר בלפת אין זה שיעור שישים [ועיין שם בארוכה כיצד פירש את דברי רש"י בריש פרקין, והעלה שאכן לרש"י בשר בלפת איננו שיעור שישים], וצ"ע כיצד יפרשו החולקין את דברי רש"י הללו. ד. ברש"י לקמן צ"ט ע"ב ד"ה ראשי לפתות כתב שראש הלפת מתוק מזנבו וטעם הבשר ניכר בזנבות הלפת בשיעור מועט אבל בראשי לפתות אינו ניכר אלא בשיעור גדול, וכתב היד יהודה שמשמע ודאי ששיעור זה איננו בשישים אלא צריך שיעור גדול יותר שיהיה הטעם נרגש בראש הלפת, וע"ע מה שציין לדברי רש"י בדף קי"ב. ה. לקמן גבי מילתיה דרבי יוחנן כל האיסורין משערים אותם כאילו הן בצל וקפלוט, כתב רש"י בסוף דבריו ואכתי לא איפסיק הלכתא בשישים, ויש להתבונן האם מוכח מכאן לגבי שיעור בשר בלפת אם הוא בשישים או לאו, וכדלקמיה.

ב' אופנים בדברי רש"י גבי מילתא דריו"ח 'ואכתי לא איפסיק הלכתא בשישים'

כתב רש"י דלריו"ח משערים את כל האיסורים שבתורה כאילו הם בצל וקפלוט מלבד גיד הנשה דאיהו בבשר בלפת, וכתב עלה רש"י שדווקא בהך איסורי דלא מצי למטעימנהו קאמר ריו"ח לשער בבצל וקפלוט, אך כאשר מצינן למטעם כגון דהוי מין באינו מינו ואיכא קפילא משערים על פי טעם האיסור בפועל ואין צריך לשער בבצל וקפלוט [וכתבו האחרונים שהוכרח רש"י לפרש כן דסמכין על טעמא, דהא ריו"ח גופיה קאמר לעיל דאפשר לסמוך על טעימת קפילא, ומוכח שלא בעינן שיעור קבוע בכל האיסורים כבצל וקפלוט אלא כאשר אין אפשרות לטעום אך כאשר אפשר לטעום סמכין אטעמא, ומה שפירש רש"י לקמן צ"ח שבעינן גם טעם וגם שיעורא, אין הדברים אמרום בשיטת רבי יוחנן]. וסיים עלה רש"י ואכתי לא איפסיק הלכתא בשישים, וצריך ביאור למה נתכוון רש"י באומרו דאכתי לא אפסק הלכתא בשישים, והנה באופן אחד יש לבאר דקאי על גוף דברי רבי יוחנן שיש לשער תמיד בבצל וקפלוט, ועלה קאמר דלאחר מכן נפסקה הלכה לשער בשישים ולא בבצל וקפלוט, ולפי זה יש משמעות מדברי רש"י שבשר בלפת אין זה שיעור שישים, דהלא מבואר בדבריו שרבי יוחנן לא בא לחלוק על

כך שיש לשער בשישים אלא דאכתי לא איפסיק הלכתא בכך, והיינו לכאורה לא כמו שכתבו התוס' שריו"ח פליג ארבא וס"ל שמשערים ביותר משישים, אלא באמת שיעור בצל וקפלוט הוא בשישים, ואם כן על כרחך שבשר בלפת הוי פחות משישים, שהלא בשר בלפת הוא שיעור פחות מבצל וקפלוט, ואם בצל וקפלוט הוא בשישים אם כן בשר בלפת הוא בודאי פחות משישים.

ואפשר לפרש את דברי רש"י באופן אחר, דלא קאי על גוף מילתיה דרבי יוחנן שמשערים את כל האיסורים בבצל וקפלוט, אלא קאי על מה שכתב איהו בדעת רבי יוחנן שדווקא בהך איסורי דלא מצי למטעימנהו קאמר לשער בזה השיעור, אך כאשר אפשר לידע את טעם התערובת על ידי קפילא אין צריך לשער תמיד בשיעור קבוע אלא אפשר לשער על ידי טעימה בפועל, ועלה כתב רש"י שכל זאת קודם שנפסקה הלכה לשער את כל האיסורים בשישים, דהיינו קודם שנפסקה הלכה שיש לכל האיסורים שיעור אחד לשער בו תמיד ולא לשנות כל פעם לפי חוזק טעמו, אך לאחר שנפסקה הלכה משערים תמיד בשיעור אחד ולא מתחשבים בכך שכבר נסתלק טעם האיסור בפחות מזה. ולפי הביאור הזה אין מקום להוכיח מדברי רש"י שבשר בלפת איננו שיעור שישים, דלא קאי על גוף השיעור שנקט רבי יוחנן. ודוק.

הן אמנם גוף דברי רש"י צריכים ביאור טובא מה המשמעות דאכתי לא איפסיק הלכתא בשישים, דאי הוה הלממ"ס מה שייך לומר שעוד לא נפסקה כך ההלכה, ואף אם אין זה הלממ"ס צריך ביאור האם נתכוון לומר שהוא שיעור המקביל לבצל וקפלוט [וכמו שכתבו הרבנו גרשום והר"ן, והיינו שאע"ג שאמר רבי יוחנן לשער כל פעם ופעם בפני עצמו כאילו האיסור בצל וקפלוט בתוך ההיתר שדנים עליו כעת, מ"מ שייך לקבוע בזה שיעור מסויים, דבכזה שיעור בודאי לא נותן טעם בצל וקפלוט אפילו בהיתר כל שהוא, וכמו שמשמע מלשון הרבנו גרשום], או דלמא שאין זה שיעור מקביל אלא שיעור אחר, אלא שלאחר מכאן נפסקה הלכה לשער בהאי שיעור ולא בבצל וקפלוט, וכן יש להתבונן שאם ריו"ח לא קאי על גיד הנשה כיוון ששיעור כבשר בלפת כדתנן במתניתין, אם כן מוכח שהאי שיעור לא נאמר על כל האיסורים כולם אלא דווקא על בשר בלפת, וצל"ע סוף כוונת דברי רש"י הללו.

האם יתכן שלדעת רש"י נאמרה הלממ"ס דווקא על גיד

יש להתבונן האם אפשר לפרש בדעת רש"י שהלממ"ס נאמרה דווקא על גיד הנשה ולא על כל שאר האיסורים, דהנה הקשו האחרונים כיצד אפשר לומר ששיעור בשר בלפת הוא הלכה למשה מסיני והלא קי"ל דאין בגידין בנותן טעם ואם כן על כרחך לא יתכן שנאמרה הלכה על שיעור טעם הגיד, וכתב הפליתי מכח הקו' הנ"ל דעל כרחך שיעור בשר בלפת נאמר על כל האיסורים כולם, [וקאי אקדשים שבהם לכו"ע נו"ט דאורייתא], ולפ"ז בודאי גם לגבי סיפא דמתניתין לגבי גיד שנתערב בגידין דקתני עלה ששיעורו בנותן טעם, הכל שיעור אחד הוא דבשר בלפת קאי על כל האיסורים כולם, [ובאמת הדבר קצת דחוק בלשון המשנה, שיש משמעות מן הלשון שלגבי גיד בגידים לא נאמר השיעור של בשר בלפת כברישא, ובמלא הרועים כתב בהדיא שמוכח דגיד בין הגידים אין שיעורו כבשר בלפת] ויל"ע האם יש מקום לבאר שההלכה נאמרה דווקא על גיד בירך ולא על שאר כל האיסורים, ובאמת מדברי החזו"א משמע שההלכה נאמרה על גיד גרידא, דכתב החזו"א שלדעת האומרים

כל האיסורים משערים אותם במאה, שיעור בשר בלפת נאמר לדידהו דווקא על גיד דהקלו בו בגלל קלישות חוזק טעמו, ודוחק לומר שלדידהו אין הלכה למשה מסיני כלל על שיעור בשר בלפת אלא נראה שלכו"ע נאמרה ההלכה על גיד בירך, ונחלקו האם כל האיסורים נמי משערים בהאי שיעור או טפי מהכי במאה, ומבואר עכ"פ שאפשר להלום שיסוד ההלכה נאמר על גיד וצ"ב כיצד יישבו את קו' הפליתי ממ"ד אין בגידן בנו"ט.

וראיתי ליישב על פי דברי השו"ע סימן ק' סעיף ב' לגבי נימוח הגיד, דפסק השו"ע כדברי הרשב"א בתורת הבית הקצר שאע"פ דקיימא לן אין בגידין בנותן טעם, מ"מ כשנימוח הגיד בתוך התערובת בעינן שישים לבטולי ולא סגי ברוב, ומבואר מעתה שאף למ"ד אין בגידים בנותן טעם משכחת לה גוונא שיש איסור מחמת הגיד כאשר נימוח בתערובת, ואם כן אפשר ששיעור בשר בלפת נאמר על האי גוונא שבזה לכו"ע נצרך שיעור בשר בלפת.

אמנם הדבר תלוי בפלוגתת האחרונים בביאור דברי השו"ע הללו, דבפר"ח תמה דלדעת הראשונים שמהני טעמא בלא שישים אין לפרש שכשנימוח הגיד בעינן שישים, דלא גרע ממקום שטעם קפילא ואמר דלית בזה טעם שלא איצטריך שישים, והקשה ששסתר השו"ע משנתו דבסימן צ"ח פסק כדברי התוס' והרא"ש שמהני קפילא בפחות משישים והכא פסק שבעינן שישים בנימוח הגיד כשיטת הרשב"א דפליג עליהו, ובאחרונים עיין חו"ד שם ובסימן צ"ח סק"ג (ולכאורה איכא סתירה בדבריו) ובמטה יהונתן שם כתבו לתרץ את קו' הפר"ח, ומבואר בדבריהם שאפשר דכוונת השו"ע שבנימוח הגיד בעינן שישים רק מדרבנן, ולפי זה אין לפרש כנ"ל שנאמרה ההלכה על גיד שנימוח, דאין איסורו כלל מדאורייתא, אמנם מדברי החו"ד הנ"ל מתבאר אופן נוסף ליישב את דברי השו"ע ולדבריו נמצא שהוא דין דאורייתא, ולפ"ז אפשר ליישב כנ"ל.